

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2016

ročník/volume 26

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

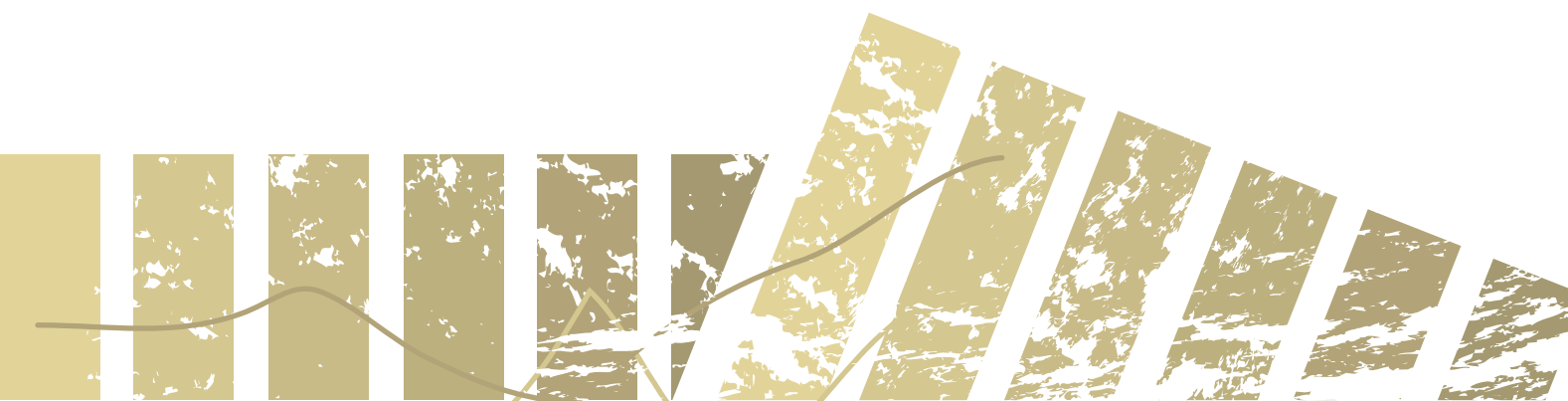
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 4

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 48 – 68

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2016/July 15, 2016

Daniel GERBERY

**Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Inštitút pre výskum práce a rodiny v Bratislave**

RODINNÁ POLITIKA NA SLOVENSKU V KOMPARATÍVNEJ PERSPEKTÍVE

SLOVAK FAMILY POLICY IN COMPARATIVE PERSPECTIVE

ABSTRAKT

Rodinná politika na Slovensku sa vyznačuje špecifickými inštitucionálnymi rysmi, ktoré vznikli v procese transformácie v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Slovensko vykazuje špecifické postavenie z hľadiska dĺžky a štedrosti rodičovskej dovolenky, dostupnosti predškolských zariadení, úrovne a štruktúry výdavkov. Zároveň výstupy a výsledky rodinnej politiky situujú Slovensko do špecifickej pozície. Príspevok pomocou klastrovej analýzy identifikuje pozíciu rodinnej politiky zameranej na rodiny s deťmi na Slovensku vo vzťahu k existujúcim rodinným politikám v ostatných krajinách Európskej únie (ďalej aj „EÚ“). Analýza sa realizuje na makroúrovni s využitím porovnateľných agregovaných údajov, ktoré pochádzajú z komparatívnych databáz Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (ďalej „OECD“) a EÚ. Výsledné klastre krajín sú interpretované vo svetle predchádzajúcich zistení i najnovších politických reforiem v danej oblasti.

ABSTRACT

Family policy in Slovakia has specific institutional features that emerged during the transformation process in the 90ties. It has a specific position in relation to length and generosity of parental leave, availability of pre-school facilities, spending's level and structure. At the same time, it holds true also for outputs and outcomes of family policy. The article focuses on the identification of the position of the Slovak family policy in relation to the family policies in other EU countries using hierarchical cluster analysis. The macro-level analysis is realized using comparable aggregated data from the comparable Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) database and the Eurostat. Interpretation of results takes into account previous research findings and recent policy reforms.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

rodinná politika, typy rodinnej politiky, životné podmienky detí, zosúladovanie práce a rodinného života

KEY WORDS

family policy, family policy models, living conditions of children, reconciliation of work and family life

1. ÚVOD

Rodinná politika patrí medzi kľúčové formy inštitucionalizovaného záujmu moderných spoločností o svoju prítomnosť a budúcnosť a ako taká je prejavom ich civilizačného inštinktu. Jej podoba závisí od toho, ako sú vytýčené hranice medzi troma hlavnými doménami spoločenského života: rodinou, štátom a trhom [10]. Rodina môže byť vnímaná ako inštitúcia s veľkou mierou autonómie voči štátu, čo implikuje obmedzené kompetencie rodinnej politiky, dôležitú rolu vnútorodinných

väzieb a spoliehanie sa na riešenia ponúkané trhovým prostredím. Alebo hranica medzi rodinou a štátom je priepustnejšia, čo vytvára predpoklady na verejnopolitické intervencie ovplyvňujúce správanie a životné podmienky rodín a prípadnú korekciu trhových výsledkov. Rozhodujúce je aj chápanie/definovanie samotnej rodiny. A nejde len o definície toho, čo sa ešte za rodinu považuje a čo už nie, ale aj o to, do akej miery sa objektom rodinnej politiky stáva rodina ako celok alebo jej individuálni členovia. Samotná rodinná politika je potom mixom rôznych nástrojov zameraných na rodinu a jej členov.

Rodinné politiky vo vyspelých krajinách sveta vykazujú veľmi vysokú variabilitu, a to bez ohľadu na zvolené kritérium porovnávania. Súvisí to aj s tým, že rodinné politiky majú odlišné rámcovanie, ktoré silno ovplyvňuje ich podobu. Ide o líšiacu sa princípy a orientácie sociálnej politiky, odlišné daňovo-dávkové profily krajín či rôznu mieru de/centralizácie a diferencované postavenie relevantných aktérov. Vplyv všeobecnejších sociálnopolitických nastavení na rodinnú politiku je daný aj faktom, že historicky je rodinná politika novodobým fenoménom, ktorý sa k pôvodným funkciám sociálnej politiky pripojil až neskôr [18].

Článok sleduje dva vzájomne previazané ciele. Chce prispieť do diskusie o postavení rodinnej politiky na Slovensku v medzinárodnom kontexte a zároveň chce prispieť aj do diskusie o modeloch rodinnej politiky v krajinách EÚ. Rodinná politika zahŕňa širokú škálu nástrojov a cieľových skupín. Naša pozornosť sa zameria na tie aspekty rodinnej politiky, ktoré súvisia s deťmi a detstvom. Z množstva existujúcich analýz vieme, že práve rodiny s malými deťmi sú vystavené vyššiemu riziku chudoby a sociálneho vylúčenia (a to najmä ak ide o rodiny so špecifickou štruktúrou). Prerušenie platenej práce, zníženie príjmu, zvýšenie výdavkov, ťažkosti s kombináciou starostlivosti o deti a opätovným návratom na trh práce sú príkladmi situácií, s ktorými sa musia vyrovnávať. Z hľadiska detí ide o kľúčovú, formatívnu etapu v životnom cykle, v ktorej môžu adekvátne intervencie zásadným spôsobom ovplyvniť ich budúce životné šance.

Text sme rozčlenili do štyroch podkapitol. Po priblížení teoretických východísk skúmania rodinných politík predstavíme hlavné charakteristiky rodinnej politiky na Slovensku (vo vzťahu k deťom). Následne sa budeme venovať metodológii empirickej analýzy, zdrojom dát a spôsobu ich výberu. V časti venovanej výskumným zisteniam predstavíme výsledky klastrovej analýzy a ich interpretáciu. V závere ponúkame zhrnutie zistení a teoreticko-metodologickú reflexiu použitej analytickej stratégie.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA RODINNÝCH POLITÍK

Rodinná politika je súborom opatrení, ktorými štát zasahuje do vzťahu medzi rodinou a spoločnosťou a/alebo do vzťahov medzi členmi rodiny [2: 100]. Vždy sleduje viacero cieľov súčasne. Najčastejšie ide o znižovanie chudoby a podporu príjmu, priame kompenzácie nákladov spojených s deťmi, podporu zamestnania rodičov, podporu vývoja detí v ranom detstve, zvyšovanie rodovej rovnosti či zvyšovanie pôrodnosti [20: 58 – 59]. Na všeobecnejšej úrovni ide o podporu rodín, aby mohli mať želaný počet detí, či podporu určitého typu správania. Krajiny sa líšia nielen v tom, akej kombinácii cieľov venujú pozornosť, ale aj v tom, akú paletu intervencií zvolia. Do portfólia nástrojov rodinnej politiky patria finančné transfery, sociálne služby, daňové úľavy pre rodiny, ale aj podpora flexibilných foriem práce či

prechodu rodičov na trh práce. Inštitucionalizácia cieľov a nástrojov rodinnej politiky súvisí s kultúrno-historickým kontextom danej krajiny a s jej sociálno-politickým profilom [2; 3].

Napriek vysokej variabilite majú vyspelé krajiny aj viaceré spoločné črty. Táto variabilita je zachytená v typológiách rodinnej politiky, ktoré klasifikujú vyspelé krajiny do niekoľkých modelov rodinných politík. Výsledné klasifikácie rodinných politík do určitej miery kopírujú typológie sociálnych štátov, ktoré vychádzajú z už klasických prác Espinga-Andersena [5].¹ Vzhľadom na spomenuté rámcovanie rodinných politík všeobecnejšími sociálno-politickými profilmi nejde o nič prekvapujúce. Samozrejme, povaha týchto typológií sa odvíja od toho, aké dimenzie rodinných politík boli pokryté a akým spôsobom.

V typológiách rodinných politík má dôležité postavenie dostupnosť sociálnych služieb, čo odráža záujem o charakter deľby práce v domácnosti a s tým spojenej ne/rovnosti mužov a žien. Ide o výsledok vplyvného prúdu kritiky, ktorý pôvodnému prístupu Espinga-Andersena vyčítal ignorovanie rodových aspektov vzťahu medzi rodinou, štátom a trhom. Predstaviťky tohto kritického prúdu [13] upozorňovali na potrebu zohľadniť, v akej miere sociálna a rodinná politika predpokladajú asymetrickú deľbu rol a výkon neplatennej práce, respektíve v akej miere sa starostlivosť o závislých členov rodiny interpretuje ako prirodzená súčasť ženskej identity alebo ako výraz lásky matky/partnerky. S kritikou existujúcich typológií sociálneho štátu šlo ruka v ruke hľadanie nových, ktoré by nepracovali s domácnosťou ako s čiernou skrinkou, ale ako so súborom indivíduí s vlastnými sociálnymi právami [17], a ktoré by pritom zachytávali schopnosť jednotlivých krajín saturovať niektoré potreby rodín prostredníctvom verejnopolitických intervencií.

Jednu z často citovaných typológií rodinných politík predstavila Gauthierová [8]. Zachytila v nej podobnosti a rozdiely medzi krajinami na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia, pričom identifikovala štyri modely, ktoré sa líšili z hľadiska úrovne finančnej podpory nasmerovanej k rodinám, podpory pracujúcich rodičov (vrátane podpory starostlivosti o deti) a celkových štrukturálnych nastavení. Ukázalo sa, že krajiny patriace do sociálnodemokratického modelu kombinovali univerzálne finančné dávky s veľkým dôrazom na služby a uplatniteľnosť rodičov na trhu práce. K typickým črtám konzervatívneho modelu rodinnej politiky patrila naviazanosť podpory na zamestnanecký status rodičov, dôležitosť finančných transferov a obmedzená dostupnosť služieb pre rodiny. V krajinách patriacich do liberálneho modelu boli verejnopolitické intervencie v úzadí a saturácia potrieb rodín sa vnímala ako záležitosť rodiny, resp. ako vec výberu z ponuky privátnych subjektov na trhu. Juhoeurópsky model sa zasa vyznačoval vysokou fragmentarizáciou nástrojov so slabým alebo absentujúcim systémom štandardov na národnej úrovni a celkovo nízkou úrovňou podpory.

---

¹ Reč nie je o prevzatí celej analytickej stratégie Espinga-Andersena, ale skôr o podobnosti výsledkov.

Tabuľka č. 1: Modely rodinných politík na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia

Model rodinnej politiky	Celková charakteristika	Finančná podpora	Podpora pracujúcich rodičov	Krajiny patriace do modelu
Sociálnodemokratický	Univerzálna štátna podpora rodinám a silná orientácia na rodovú rovnosť.	Stredná úroveň finančnej podpory vo forme univerzálnych dávok a vysoká úroveň iných foriem podpory ústiaca do nízkeho výskytu detskej chudoby.	Vysoká úroveň podpory poskytovaná obom rodičom. Kombinácia dlhej rodičovskej dovolenky a extenzívnej siete služieb starostlivosti o deti.	Dánsko Fínsko Nórsko Švédsko
Konzervatívny	Systém štátnej podpory rodín sa odvíja od zamestnaneckého statusu rodičov s vplyvom tradičného nazerania na deľbu práce.	Stredná až vysoká úroveň finančnej podpory.	Stredná úroveň podpory. Relatívne dlhá rodičovská dovolenka, ale limitovaný rozsah služieb starostlivosti o deti.	Rakúsko Belgicko Francúzsko Nemecko Írsko Luxembursko Holandsko
Juhoeurópsky	Vysoký stupeň fragmentarizácie na základe povolania, mix univerzálnych a privátnych dávok/služieb bez garancie minimálneho príjmu na národnej úrovni.	Nízka úroveň finančnej podpory ústiaca do vysokého výskytu detskej chudoby.	Nízka úroveň podpory.	Grécko Taliansko Portugalsko Španielsko
Liberálny	Nízka úroveň podpory rodinám cielená na rodiny v núdzi. Priestor na zabezpečenie potrieb na trhu, najmä v súvislosti so starostlivosťou o deti	Celkovo nízka úroveň podpory pre všetky rodiny, relatívne vyššia pre rodiny v núdzi.	Nízka úroveň podpory. Zodpovednosť za starostlivosť o deti zostáva na rodičoch alebo trhu	Austrália Kanada Japonsko Nový Zéland Švajčiarsko Veľká Británia USA

Zdroj: [8: 39]

Príkladom novej verzie typológie rodinných politík je typológia, ktorú vypracoval Thévenon [20]. Postavil ju na sledovaní troch dimenzií rodinnej politiky: finančných transferov, služieb a ponuky materskej/rodičovskej/otcovskej dovolenky, pričom veľký dôraz kládol na podporu pracujúcich rodičov. Výsledná klasifikácia odkazujúca na situáciu v roku 2005 obsahuje päť skupín krajín a potvrdzuje existenciu štiepiacich línií naznačených v predchádzajúcich komparatívnych výskumoch. Prvú skupinu tvoria škandinávské krajiny, ktoré sa vyznačujú silnou podporou pracujúcich rodičov detí do troch rokov, a to v podobe štedrých a flexibilných programov materskej a rodičovskej dovolenky a extenzívnych systémov služieb pre deti v predškolskom veku. Špecifickým rysom je aj dôraz na rodovú rovnosť v oblasti starostlivosti o deti,

ktorý sa prejavuje (okrem iného) vo vyčlenení určitého obdobia rodičovskej dovolenky špeciálne pre otcov (tzv. kvóty pre otcov) a/alebo v dostupnosti osobitnej schémy určenej otcom – tzv. otcovskej dovolenky.

Druhú skupinu tvoria anglosaské krajiny, ktoré sú z hľadiska verejnej podpory rodín na opačnom konci pomyselného kontinua. Štúdiá potvrdzuje závery formulované Gauthierovou, keď poukazuje na tieto spoločné črty: slabšia podpora prostredníctvom schém materskej a rodičovskej dovolenky, nižšia ponuka služieb pre deti do troch rokov, dôraz na finančné transfery (ktoré sú zacielené na chudobné rodiny²). Ešte nižšiu úroveň a rozsah podpory možno nájsť v tretej kategórii, kam patria krajiny južnej Európy spolu s Japonskom a Kóreou. Ich dištinktívnou črtou je nízky objem prostriedkov na finančné transfery. Nižší stupeň rozvinutosti sa však netýka len tejto oblasti. Ako konštatuje Thévenon [20], tieto krajiny sú charakteristické deficitom politík, bez ohľadu na to, ktorý aspekt je predmetom porovnávania. Ďalšou kategóriou sú krajiny strednej a východnej Európy, ktoré majú síce spoločnú nedávnu minulosť a podobné skúsenosti s transformačnými procesmi prebiehajúcimi v 90. rokoch minulého storočia, avšak z hľadiska rodinnej politiky vykazujú veľkú mieru heterogenity. Maďarsko stojí bokom pre vyššiu podporu rodín s deťmi do troch rokov (štedrejšia rodičovská dovolenka, vyššie výdavky na služby starostlivosti, vyššie výdavky na finančné transfery). Slovensko má zasa podľa autora bližšie ku krajinám južnej Európy. Posledný piaty model v sebe zahŕňa krajiny kontinentálnej Európy, ktoré staršie komparatívne výskumy označovali ako konzervatívne. V klasifikácii rodinných politík zaujímajú pozíciu medzi modelom rodinnej politiky v škandinávskych krajinách a ostatnými modelmi. Nájdeme tu nadpriemernú úroveň výdavkov na rodiny s deťmi, menšiu adresnosť dávok, z ktorých profitujú aj rodiny na vyšších priečkach príjmového rebríčka. Autor to pripisuje pretrvávajúcemu dôrazu na horizontálnu distribúciu zdrojov v rámci rodinnej politiky – od bezdetných rodín smerom k rodinám s deťmi, kde testovanie výšky príjmu hrá sekundárnu úlohu [20]. Aj v ďalších súvislostiach existuje výrazná variabilita na národnej úrovni, či už z hľadiska dĺžky a štedrosti materskej a rodičovskej dovolenky, alebo podpory pracujúcich rodičov.

Na príklade tejto klasifikácie možno pozorovať silné a slabé stránky pokusov o typológiu rodinnej politiky. Umožňujú zachytiť medzinárodnú variabilitu a identifikovať hlavné modely, ktoré sa od seba výrazne odlišujú. Otázkou je však miera ich vnútornej podobnosti. Samotní autori klasifikácií uvádzajú pri každom z modelov príklad/príklady krajín, ktoré stoja bokom. Ak má mať klasifikácia ešte zmysel, zaradenie krajín do niektorých z modelov má prednosť pred vytvorením ďalšieho, špecifického modelu. Samozrejme, toto rozhodovanie nie je voluntaristické, vychádza zo zhodnotenia sledovaných dimenzií, ako aj z podobností/rozdielov v sociálno-kultúrnom a historickom kontexte. K dimenziám, ktoré sa do komparatívnych analýz zaraďujú najčastejšie, patrí úroveň finančnej podpory, podpora pracujúcich rodičov a zosúladovania pracovného a rodinného života, dostupnosť služieb pre rodiny či vplyv daňového systému na rodiny. Všetky tieto dimenzie možno operacionalizovať prostredníctvom ukazovateľov vstupov i výstupov, pričom ich výber ovplyvňuje povahu získaných výsledkov. Bližšie sa nimi budeme zaoberať v časti venovanej metodologickým otázkam.

² V centre pozornosti sú aj jednorodičovské rodiny so závislými deťmi, a to práve pre vysoké riziko ocitnutia sa pod hranicou chudoby.

S interpretáciou výsledných modelov rodinných politík súvisí otázka, či napriek existujúcej rôznorodosti nastáva v dlhšom časovom horizonte konvergencia rodinných politík. Dôvodom takéhoto očakávania by mohla byť konvergencia hlavných faktorov ovplyvňujúcich štruktúru populácie (ktorá je objektom rodinných politík), akými sú dĺžka dožitia, miera pôrodnosti, zmeny v štruktúre a veľkosti rodín či participácia žien na trhu práce [1]. Rozvinuté krajiny zároveň čelia podobným výzvam, ktoré môžu vyvolať reakcie s podobným zameraním alebo naštartovať hlbšie zmeny vedúce k približovaniu rodinnopolitických profilov. Ide o zmeny na trhu práce, zmeny v nazeraní na postavenie a kvalitu života detí či pôsobenie medzinárodných/ nadnárodných organizácií [3]. Otázka konvergenzie sa objavuje aj v súvislosti s vplyvom poslednej globálnej finančnej a hospodárskej krízy, keďže šetrenie a škrty vo verejných výdavkoch predstavovali takmer univerzálnu odpoveď.

Empirická evidencia o konvergencii rodinných politík nie je veľmi presvedčivá. V dlhodobom horizonte sa síce celkové výdavky na rodinu zvyšujú takmer vo všetkých rozvinutých krajinách, ich alokácia však zostáva veľmi odlišná [1]. Znamená to, že krajiny implementujú odlišné kombinácie opatrení, ktoré sú navyše rámcované odlišnými všeobecnejšími princípmi týkajúcimi sa napríklad preferovania univerzálneho alebo adresného prístupu, spoliehania sa na poistné dávky alebo dávky platené z daní a pod. Z tohto hľadiska posun nepriniesla ani kríza. Gauthierovej podrobná správa [9] ukázala, že štáty reagovali na krízu najčastejšie opatreniami v iných oblastiach sociálnej politiky než v rodinnej politike (napríklad v rámci politík zamestnanosti alebo opatrení zameraných na nezamestnaných). Ak aj zmeny v súvislosti s krízou v rodinných politikách nastali, väčšinou sa týkali zvýšenia finančných transferov pre určité typy rodín. Ich rozsah (málo krajín) a úroveň (mierne zvýšenie) však nedovoľujú hovoriť o náznakoch konvergenzie. Možným zdrojom konvergenzie je pôsobenie nadnárodných alebo medzinárodných štruktúr. Buď v podobe difúzie poznatkov o dobrej praxi v danej oblasti, alebo prostredníctvom zadefinovania minimálnych štandardov (príkladom je direktíva Európskej únie o rodičovskej dovolenke).

3. RODINNÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

Rodinná politika na Slovensku má svoje špecifiká, ktoré sa vytvorili počas transformácie sociálno-politického systému v 90. rokoch minulého storočia. Rodinno-politické opatrenia majú (vo väčšine prípadov) univerzálnu povahu. Znamená to, že rozhodujúca je životná udalosť alebo fáza životného cyklu, a nie nízky príjem alebo jeho absencia. Rodinnú politiku charakterizuje dôraz na finančné transfery, ktoré sa poskytujú na relatívne nízkej úrovni. Podľa údajov OECD za rok 2011³ Slovensko dávalo na opatrenia pre rodiny 2,43 % hrubého domáceho produktu (ďalej „HDP“), pričom väčšina z toho bola určená na finančné transfery (1,61 % HDP), výdavky na služby (0,44 % HDP) a daňové nástroje pre rodiny (0,37 % HDP) boli v menšine. Celkové výdavky sa blížili priemeru za krajiny OECD (2,55 % HDP), avšak s odlišnou štruktúrou: výdavky na finančné transfery prekračovali priemer za krajiny OECD (1,35 % HDP), podobne ako výdavky na daňové nástroje (priemer za OECD predstavoval 0,25 % HDP). Výdavky na služby boli zasa výrazne nižšie než priemer za krajiny OECD (0,9 % HDP).

³ Údaje pochádzajú z OECD Family Policy Database (<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>, posledný prístup 19. 4. 2015). Údajom OECD dávame prednosť pred údajmi z Eurostatu (odkazujúcimi na členské krajiny EÚ) vtedy, ak poskytujú vhodnejšiu perspektívu alebo podrobnejšie triedenie.

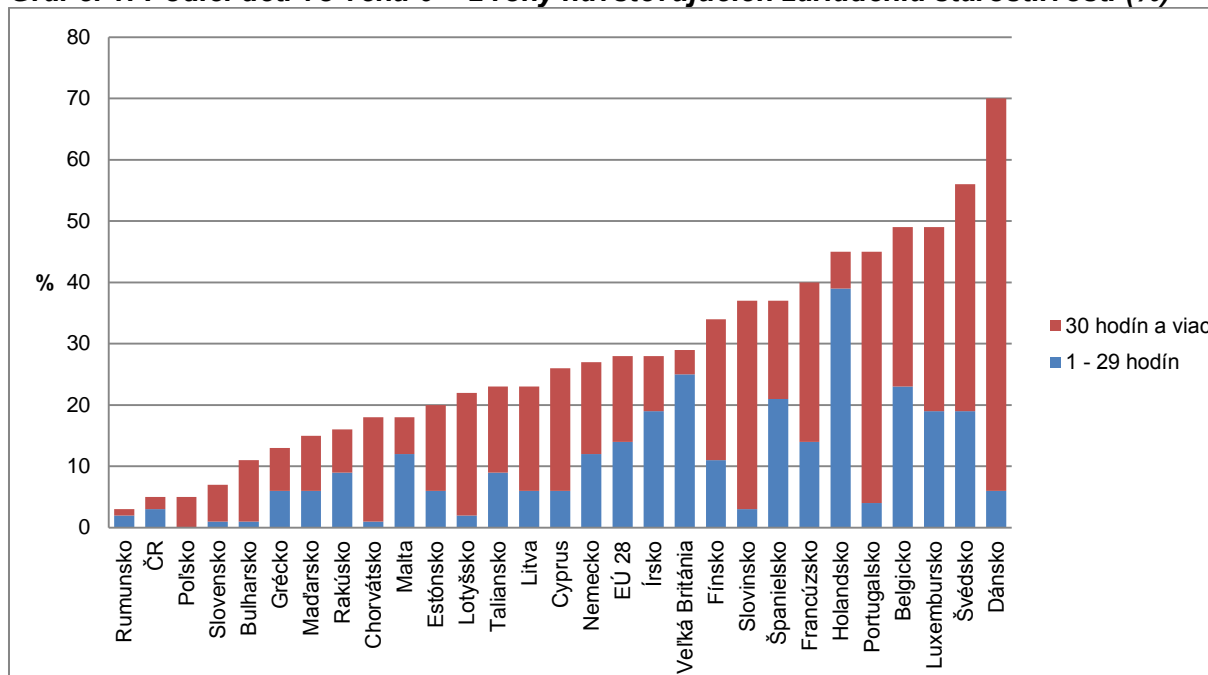
Nízke výdavky na služby sa prejavujú aj v ich dostupnosti. Týka sa to predovšetkým služieb starostlivosti o deti v predškolskom veku. Tie sú kľúčové z niekoľkých dôvodov. Po prvé, jedným zo všeobecne akceptovaných faktorov ovplyvňujúcich participáciu matiek na trhu práce je práve dostupnosť týchto služieb. Vyššia zaškolenosť detí v zariadeniach predškolskej starostlivosti vedie k vyššej participácii žien na trhu práce, a to tak v plných, ako aj čiastočných pracovných úväzkoch [19]. Po druhé, služby starostlivosti o deti majú význam aj pre deti samy, pre ich kognitívny, emocionálny a sociálny vývoj. Po tretie, kľúčovú úlohu zohrávajú v prípade detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Pomáhajú im nadobudnúť zručnosti a schopnosti, ktoré zlepšujú ich vyhliadky v ďalšom vzdelávaní a prispievajú tak k vyrovnávaniu životných šancí [11].

V medzinárodnom porovnaní však Slovensko patrí medzi krajiny s podpriemerným zapojením detí do predškolskej výchovy a starostlivosti. Platí to pre obe vekové kategórie, ktoré sa zvyčajne sledujú oddelene: deti mladšie ako 3 roky a deti vo veku od 3 rokov do veku, v ktorom sa začína povinná školská dochádzka. Podiel detí do dvoch rokov, ktoré navštevujú (oficiálne) zariadenia starostlivosti, je na Slovensku veľmi nízky. V roku 2013 využívali takéto zariadenia 4 % detí z danej vekovej kategórie, čo predstavovalo jednu z najnižších mier zaškolenosti v rámci EÚ. Podstatne vyššiu zaškolenosť vykazuje staršia veková kategória: predškolské zariadenie navštevovalo 74 % detí vo veku od troch rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky, pričom väčšina týchto detí využívala predškolské zariadenia „naplno“ (30 hodín týždenne a viac).⁴ Pri oboch vekových kategóriách Slovensko zaostáva za plnením tzv. barcelonských cieľov v oblasti predškolskej starostlivosti.⁵ Podľa správ Európskej komisie [6] Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré musia vyvinúť značné úsilie, aby dosiahli pokrok v danej oblasti. Napriek dlhodobému zaostávaniu za schválenými cieľmi nenastalo v posledných rokoch signifikantné zlepšenie.

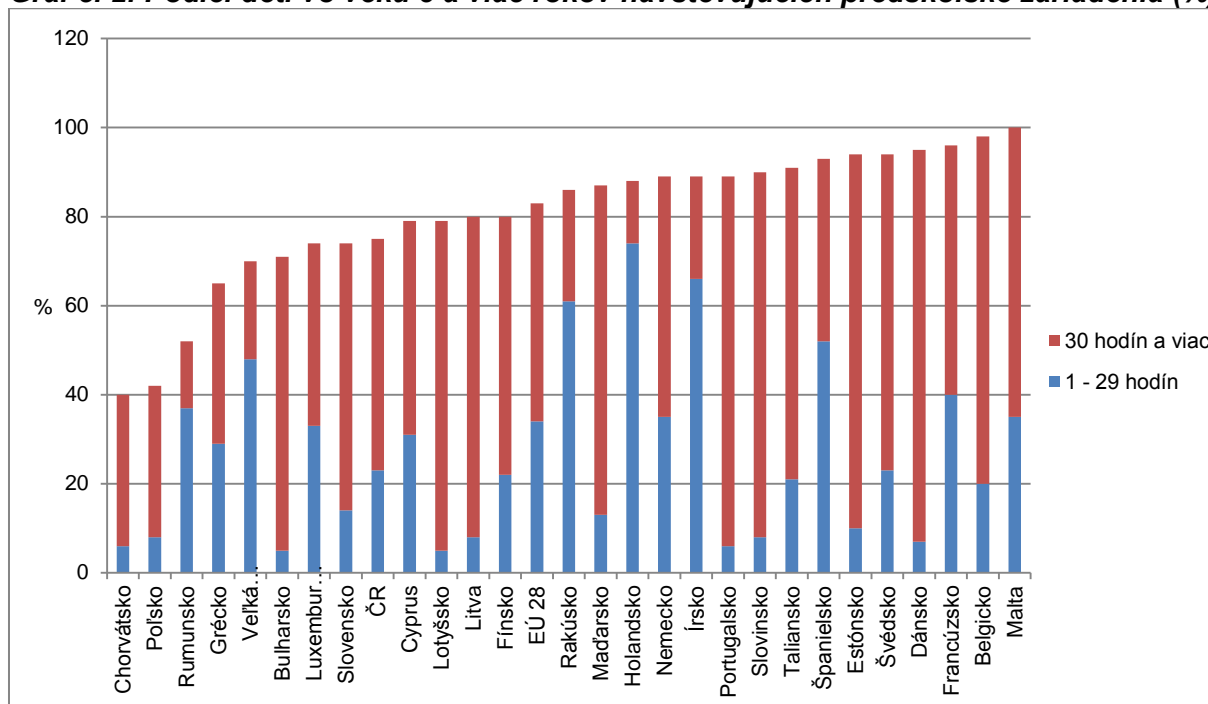
⁴ V tomto prípade ide o materské školy. Jedným z indikátorov ich kapacít je počet nevybavených žiadostí o umiestnenie detí. V roku 2014 bolo nevybavených 11 444 žiadostí o prijatie do materskej školy [12]. Prepočítané na deti v materskej škole, v roku 2014 pripadalo na 100 detí v materskej škole 7 nevybavených žiadostí. Najviac odmietnutých žiadostí k počtu zaškolených detí bolo v cirkevných materských školách, až za nimi nasledovali štátne materské školy.

⁵ Tzv. barcelonské ciele schválila Rada Európskej únie na zasadnutí v Barcelone v roku 2002 a stali sa súčasťou tzv. lisabonskej stratégie, neskôr aj súčasťou stratégie Európa 2020. Členské štáty sa zaviazali, že starostlivosť by sa mala poskytovať 90 % detí vo veku od troch rokov do dovŕšenia veku povinnej školskej dochádzky a 33 % detí mladších ako tri roky.

Graf č. 1: Podiel detí vo veku 0 – 2 roky navštevujúcich zariadenia starostlivosti (%)

Zdroj: Eurostat, 2014

Graf č. 2: Podiel detí vo veku 3 a viac rokov navštevujúcich predškolské zariadenia (%)

Zdroj: Eurostat, 2014

Ne/dostatok služieb prispieva k formovaniu ďalších typických rysov rodinnej politiky na Slovensku, ako je napríklad vysoká miera penalizácie materstva.⁶ Negatívnu koreláciu medzi materstvom a zamestnanosťou žien možno ilustrovať rozdielom medzi zamestnanosťou žien s malým dieťaťom a žien, ktoré takéto dieťa

⁶ Reč je o penalizácii materstva a nie rodičovstva, pretože prítomnosť dieťaťa v rodine zhoršuje vyhliadky na trhu práce predovšetkým ženám a nie mužom.

nemajú [6: 12]. Miera zamestnanosti žien⁷ s dieťaťom do 12 rokov bola približne o 25 percentuálnych bodov (ďalej aj p. b.) nižšia než miera zamestnanosti žien bez detí do 12 rokov (priemerný rozdiel pre celú EÚ27 predstavoval 10 p. b.).⁸ Situácia u otcov bola odlišná: miera zamestnanosti otcov s dieťaťom vo veku do 12 rokov bola v porovnaní s mužmi bez takéhoto dieťaťa vyššia, a to približne o 9 percentuálnych bodov. Na agregovanej úrovni sa teda potvrdzuje, že prítomnosť dieťaťa do 12 rokov v rodine penalizuje vo vzťahu k trhu práce matky a nie otcov.⁹

Za týmto všeobecným obrazom možno identifikovať dôležité nuansy vzťahujúce sa na vek matiek. Penalizácia mladších matiek je totiž intenzívnejšia: rozdiel medzi zamestnanosťou matiek a žien bez detí je najvýraznejší vo vekovej skupine 25 – 29 rokov. Slovensku spolu s Českou republikou, Maďarskom či Maltou patrí z tohto hľadiska dokonca jedna z popredných pozícií v medzinárodnom meradle [7: 5]. Situácia sa mení v prípade matiek vo veku nad 40 rokov. Ich miera zamestnanosti je vyššia ako zamestnanosť žien bez detí. Zamestnanosť otcov je vyššia v porovnaní so zamestnanosťou mužov bez detí vo všetkých vekových kategóriách.

Rozdiel medzi zamestnanosťou matiek a osôb bez detí nie je jediným problémom. Pozornosť si zaslúži predovšetkým veľmi nízka zamestnanosť matiek malých detí v mladšom veku. Konkrétne, miera zamestnanosti matiek, ktorých najmladšie dieťa má menej ako 3 roky, sa pohybuje len na úrovni okolo 20 % (údaj za rok 2011). Patrí medzi najnižšie v krajinách OECD. Slovensko spolu s Českou republikou, Maďarskom a Estónskom sa nachádza hlboko pod priemerom vyspelých krajín OECD. Ako ukazuje graf č. 3, toto obdobie veku dieťaťa je z hľadiska účasti matky na trhu práce kritické. Zapojenie matiek do pracovného procesu je oveľa častejšie v prípade, ak je najmladšie dieťa v rodine stále v predškolskom veku, ale už staršie ako 3 roky (3 až 5 rokov).

Nízka miera zamestnanosti matiek s veľmi malými deťmi, pre ktoré je málo miest vo verejných zariadeniach predškolskej starostlivosti, úzko súvisí so slabším využívaním čiastočných (part-time) pracovných úväzkov. V roku 2014 využívalo čiastočné pracovné úväzky celkovo 5,2 % zamestnaných osôb, v roku 2011 to bolo 4,2 % osôb. A hoci ženy využívajú čiastočné pracovné úväzky viac ako muži,¹⁰ v porovnaní s inými krajinami ide stále o nízke čísla. Navyše, využívanie čiastočných úväzkov sa u matiek a u bezdetných žien veľmi nelíši [7: 10].¹¹ Ak však porovnáme situáciu matiek a otcov, tak sú to najmä matky, ktoré redukujú dĺžku pracovného času z dôvodu starostlivosti o deti.

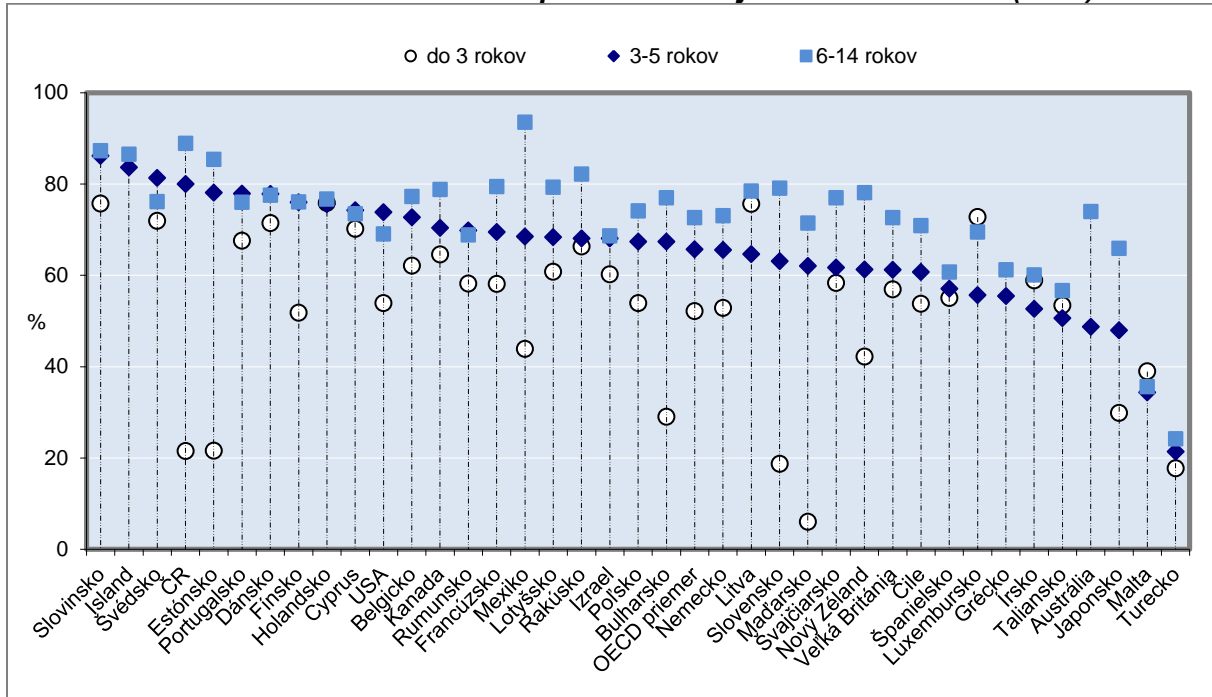
⁷ Vo veku 25 – 49 rokov.

⁸ Údaje sú za rok 2010 a pochádzajú z ad hoc modulu s názvom Zlad'ovanie práce a rodinného života realizovaného spolu s Výberovým zisťovaním pracovných síl.

⁹ Vyššia miera zamestnanosti otcov v porovnaní s mužmi bez detí môže mať dve konkurujúce si vysvetlenia [7: 5]. Na jednej strane môže ísť o prejav výraznej snahy o získanie (udržanie) zamestnania v čase, keď sa stávajú otcami. Na druhej strane vyššia miera zamestnanosti otcov môže vyplývať z toho, že istotu zamestnania považujú za dôležitý predpoklad rodičovstva.

¹⁰ Podiel pracujúcich žien na čiastočný úväzok v roku 2014 predstavoval 6,9 %, u mužov 3,9 %. V roku 2011 to bolo 5,9 % oproti 2,8 %.

¹¹ V tomto prípade hovoríme o matkách a bezdetných ženách vo veku 20 až 49 rokov.

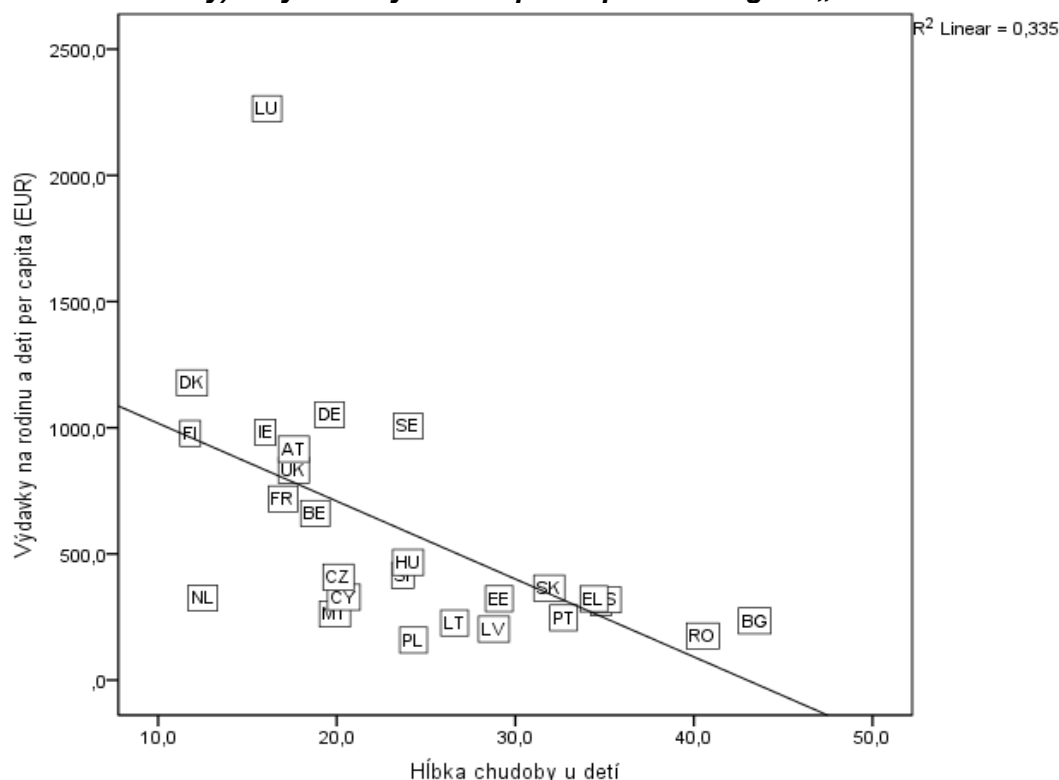
Graf č. 3: Miera zamestnanosti matiek podľa veku najmladšieho dieťaťa (2011)

Zdroj: OECD Family database (LMF1.2.B)

Ozveny nepriaznivých efektov rodičovstva môžeme hľadať aj v miere ohrozenia domácností s deťmi, ktoré majú zraniteľnú štruktúru. Kým miera príjmovej chudoby celej populácie predstavovala v roku 2014 12,8 %, v prípade osôb z viacdetných domácností dosiahla 28,4 % a v prípade osôb žijúcich v jednorodičovských domácnostiach so závislými deťmi to bolo dokonca 30,6 %. Vysoko nad priemerom za celú populáciu je aj miera rizika pre deti mladšie ako 18 rokov (19,2 %). Navyše, problémom nie je len podiel ohrozených osôb, ale aj takzvaná hĺbka chudoby, ktorá umožňuje sledovať, ako ďaleko/blízko od hranice chudoby sú príjmy chudobných. Ide o relatívny prepád mediánu príjmov v riziku chudoby, ktorého hodnota u detí (31,9 %) bola v roku 2014 takmer o tri percentuálne body vyššia než v celej populácii. To všetko naznačuje, že rodinnopolitické transfery a dávky poskytované v rámci garancie minimálneho príjmu nie sú adekvátne. Ako ukazuje graf č. 4, relatívny prepád mediánu príjmov v riziku chudoby u detí súvisí s výškou výdavkov na rodinnú politiku. V grafe možno rozpoznať jasný trend, že s klesajúcimi výdavkami (prepočítanými na jedného obyvateľa) hĺbka chudoby rastie. Krajiny, ktoré dávajú na rodinnopolitické opatrenia viac, sú v boji proti chudobe úspešnejšie než krajiny, ktorých výdavky sú nižšie. Slovensko patrí do druhej kategórie krajín.

Viaceré ďalšie údaje o životných podmienkach domácností s deťmi poukazujú na potrebu chápať rodinnú politiku v širších rámcoch alebo previazať opatrenia rodinnej politiky s ďalšími oblasťami. Príkladom sú rozdiely v miere rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia u detí, ktorých rodičia sa líšia dosiahnutou úrovňou vzdelania. Podobne ako v iných krajinách, aj na Slovensku riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia najčastejšie čelia deti rodičov s najnižším vzdelaním (ISCED 0 – 2). Podiel detí rodičov s najnižším vzdelaním, ktoré sú ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, je však na Slovensku najvyšší zo všetkých členských štátov EÚ. V roku 2014 bol 93,5 %, kým priemer krajín EÚ predstavoval 63,8 %.

Graf č. 4: Vzťah medzi relatívnym prepadom mediánu príjmu v riziku chudoby detí (hĺbkou chudoby) a výškou výdavkov per capita v kategórii „rodina/deti“ v EUR (2014)

Poznámka: AT – Rakúsko, BE – Belgicko, BG – Bulharsko, CY – Cyprus, CZ – Česká republika, DE – Nemecko, DK – Dánsko, EE – Estónsko, EL – Grécko, ES – Španielsko, FI – Fínsko, FR – Francúzsko, HU – Maďarsko, IE – Írsko, LT – Litva, LU – Luxembursko, LV – Lotyšsko, MT – Malta, NL – Holandsko, PL – Poľsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Veľká Británia.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov Eurostatu

Celkovo možno konštatovať, že rodinná politika na Slovensku disponuje bohatou štruktúrou nástrojov, ktoré pokrývajú potreby rodín v rôznych fázach životného cyklu. Vynárajú sa však dva okruhy problémov. Po prvé, slabšia inštitucionálna rozvinutosť v oblastiach týkajúcich sa služieb pre rodiny s deťmi v predškolskom veku (a všeobecnejšie v oblasti zosúladovania rodinného a pracovného života) zvyšuje náklady spojené s rodičovstvom, čo môže pôsobiť demotivujúco vo vzťahu k realizácii reprodukčných zámernov (nielen) mladých ľudí.¹² Po druhé, nastavenia niektorých opatrení a finančných transferov nepomáhajú redukovať sociálne riziká spojené s rodičovstvom.

¹² Článok sa nezaobrá pronatalitnou orientáciou rodinných politík, pretože sa sústreďuje na postavenie Slovenska z hľadiska politík voči už existujúcim rodinám. Na druhej strane, podpora reprodukčných zámernov populácie sa stala súčasťou diskusií o podobách rodinných politík. Otázka, ktoré z opatrení rodinných politík majú najsilnejší vplyv na zvyšovanie pôrodnosti, však nie je stále presvedčivo zodpovedaná. Nedávna empirická analýza OECD [1] ukázala, že medzi najdôležitejšie determinanty úhrnnej plodnosti (total fertility rate) v krajinách EÚ a OECD patrí úroveň verejných výdavkov na finančné dávky pre rodiny, dĺžka voľna pre matky starajúce sa o malé deti (materská a rodičovská dovolenka), miera zaškolenosti detí vo veku do dvoch rokov, ako aj celková miera zamestnanosti žien. Prehľadová štúdia výsledkov výskumu v danej oblasti (21: 211) potvrdila pozitívny vplyv politík zosúladovania práce a rodinného života. Nie je náhoda, že najvyššie miery úhrnnej plodnosti zaznamenávajú v súčasnosti krajiny, ktoré vykazujú aj najvyššie miery zamestnanosti žien.

4. EMPIRICKÁ ANALÝZA

Príklady klasifikácie rodinnej politiky, o ktorých sme sa už zmienili, chápu rodinnú politiku ako viacdimenziálny jav. Autori a autorky jednotlivých modelov sa najčastejšie opierali o kombinácie týchto dimenzií: finančné transfery, služby, daňové nástroje, podpora pracujúcich rodičov (vrátane poskytovania materskej a rodičovskej dovolenky), podpora ich prechodu na trh práce alebo zotrvávania na trhu práce a podpora rodovej rovnosti. Tieto dimenzie boli operacionalizované prostredníctvom indikátorov zachytávajúcich výdavky (výdavky ako percentuálny podiel z HDP určený napríklad na finančné transfery, služby alebo daňové opatrenia pre rodiny), inštitucionálne charakteristiky podpory rodín (dĺžka materskej, rodičovskej, otcovskej dovolenky), úroveň finančných transferov (čistá výška dávok pre rôzne typy rodín, výška materského/rodičovského príspevku) a dostupnosť služieb. V jednotlivých kategóriách indikátorov možno ešte rozlišovať rôzne typy podľa spôsobu ich výpočtu, štandardizácie a pod.

Voľba dimenzií a indikátorov závisí od zamerania výskumu. Predmetom tohto článku je analýza rodinnej politiky so zameraním predovšetkým na rodiny s deťmi, s dôrazom na opatrenia pre rodiny s deťmi v predškolskom veku. V predchádzajúcej časti sme z tohto uhla pohľadu aspoň čiastočne priblížili situáciu na Slovensku. Opisovaný obraz, samozrejme, môže i musí byť o niečo širší. Výber indikátorov, ktoré budú vstupovať do analýzy, sme postavili na rozlíšení štyroch dimenzií rodinnej politiky. Tieto štyri dimenzie neodkazujú na obsah/vecnú náplň rodinnej politiky, ale na chápanie rodinnej politiky ako procesu, ktorý má určité fázy. Vychádzame pritom z tzv. modelu produkcie blahobytu [14: 3 – 4], ktorý bol pôvodne aplikovaný na oblasť sociálnej ochrany a sociálnej pomoci, ale má aj všeobecnejšiu heuristickú hodnotu. Rozlišuje štyri stupne fungovania sociálnej pomoci (v našom prípade rodinnej politiky): vstupy (inputs), produkt (products), výstupy (outputs) a výsledky (outcomes). Vstupy predstavujú objem finančných prostriedkov alokovaných pre daný typ politiky. Produktom sú všetky parametre politiky, ktoré sa týkajú jej fungovania. Ide o kritériá oprávňujúce poberať finančné transfery, získať prístup k službám a pod. Výstupy sa vzťahujú na výsledný dizajn politík pozostávajúci z dávok, ktoré sa v určitej výške poskytujú rôznym skupinám obyvateľstva. Jedným z ukazovateľov charakterizujúcich výstup sociálnej pomoci je napríklad štedrosť dávok poskytovaných rôznym typom domácností. Výsledkami sú samotné efekty intervencií, konceptualizované ako schopnosť politiky prispieť k riešeniu vytýčených problémov, jej podpora určitému typu správania a pod.

4.1. Údaje a metóda

Tento model umožňuje usporiadať dostupné indikátory do logických celkov a vybrať z nich tie, ktoré sú vhodné na účely analýzy. Skôr ako si priblížime tento výber, je potrebné venovať sa zdrojom použitých údajov. Ide o dôležitý aspekt akejkoľvek komparatívnej analýzy, pretože dostupnosť údajov determinuje jej rozsah a hĺbku. V súčasnosti je k dispozícii len niekoľko databáz, ktoré ponúkajú medzinárodne porovnateľné údaje z oblasti sociálnej a rodinnej politiky. Niektoré sú špecializované viac (LIS, CSB MiP), iné menej (Eurostat). V našej analýze využívame údaje z dvoch rešpektovaných zdrojov. Prvým je databáza Eurostatu, ktorá obsahuje veľké množstvo informácií o životných podmienkach, zamestnanosti a výdavkoch sociálnej ochrany. Druhým zdrojom je OECD, konkrétne jej Family Policy Database, v ktorej sa nachádzajú podrobnejšie informácie a údaje o politikách zameraných na rodiny s deťmi. Z databázy OECD čerpáme dáta najmä

o vstupoch/výdavkoch a výstupoch rodinnej politiky. Dôvodom je skutočnosť, že OECD ponúka indikátory, ktoré pokrývajú jednotlivé aspekty výdavkov, akými sú výdavky na finančné transfery či služby. Ak by sme do analýzy zaradili len celkové výdavky na rodinnú politiku, stratili by sme dôležitú informáciu, pretože – ako sme už spomenuli – rodinné politiky sa zásadne líšia alokáciou výdavkov. Z databázy OECD čerpáme aj údaje o výstupoch rodinnej politiky, kam zaraďujeme štyri charakteristiky inštitucionálneho nastavenia: dĺžku a štedrosť materskej a rodičovskej dovolenky. Tieto nástroje determinujú voľbu rodičov, či napríklad uprednostniť osobnú starostlivosť o dieťa pred vstupom/návratom na trh práce pri využití externej formy starostlivosti o deti, a majú tak potenciál ovplyvniť sociálno-ekonomickú situáciu rodiny.

Medzi výsledky rodinnej politiky sme zaradili sedem ukazovateľov, ktoré majú potenciál zachytiť schopnosť rodinnej politiky zlepšiť životné podmienky a kvalitu života rodín s malými deťmi. Dva z týchto ukazovateľov súvisia so zamestnanosťou matiek s deťmi v predškolskom veku, ktorá je pre životnú úroveň rodín kľúčová. Zamestnanosť zároveň slúži ako proxy indikátor stavu rodovej rovnosti v oblasti starostlivosti o deti. Ďalšie dva indikátory pokrývajú využívanie formálnych služieb starostlivosti o deti v predškolskom veku. Ako sme uviedli v časti venovanej situácii na Slovensku, ide o indikátor schopnosti rodinnej politiky podporovať zladenie pracovného a rodinného života a zároveň vyrovnávať šance detí a pripravovať ich na povinnú školskú dochádzku. Ďalšie tri zo spomínaných ukazovateľov vypovedajú o miere ohrozenia detí v predškolskom veku a celkovo osôb v domácnostiach s takýmito deťmi. Do analýzy sme zaradili len tie typy domácností, ktoré dlhodobo vykazujú najvyššiu mieru ohrozenia.

Indikátory výsledkov rodinnej politiky sme prevzali z databázy Eurostatu. Ide o údaje zo štatistického zisťovania EU SILC, ktoré umožňujú identifikovať ohrozenie príjmovou chudobou a mieru zaškolenosti detí v predškolskom veku. Z tohto hľadiska sú tieto dáta nezastupiteľné, pretože neexistuje podobné medzinárodné štatistické zisťovanie, ktoré by ich zachytávalo v takej kvalite a s takým pokrytím.

Tabuľka č. 2: Dimenzie a indikátory rodinnej politiky použité v zhlukovej analýze

DIMENZIE	INDIKÁTORY	ROK	ZDROJ
Vstupy rodinnej politiky	Výdavky na finančné transfery pre rodiny ako % HDP	2011	OECD
	Výdavky na služby pre rodiny ako % HDP	2011	OECD
	Výdavky na daňové opatrenia pre rodiny ako % HDP	2011	OECD
	Výdavky na starostlivosť o deti a predškolské vzdelávanie ako % HDP	2011	OECD
Výstupy rodinnej politiky	Dĺžka materskej dovolenky (v týždňoch)	2014	OECD
	Priemerná úroveň náhrady príjmu počas materskej dovolenky (% predchádzajúceho príjmu)	2014	OECD
	Dĺžka rodičovskej dovolenky (v týždňoch)	2014	OECD
	Priemerná úroveň náhrady príjmu počas rodičovskej dovolenky (% predchádzajúceho príjmu)	2014	OECD
Výsledky rodinnej politiky	Miera zamestnanosti matiek (15 – 64 rokov) s deťmi vo veku 0 – 2 roky (%)	2013	OECD
	Miera zamestnanosti matiek (15 – 64 rokov) s deťmi vo veku 3 – 6 rokov (%)	2013	OECD
	Miera participácie detí vo veku 0 – 2 roky na formálnej predškolskej starostlivosti (%)	2014	Eurostat
	Miera participácie detí vo veku 3 – 6 rokov na formálnej predškolskej starostlivosti (%)	2014	Eurostat

dokončenie			
DIMENZIE	INDIKÁTORY	ROK	ZDROJ
Výsledky rodinnej politiky	Miera rizika príjmovej chudoby detí v predškolskom veku (%)	2014	Eurostat
	Miera rizika príjmovej chudoby osôb žijúcich v jednorodičovských domácnostiach (%)	2014	Eurostat
	Miera rizika príjmovej chudoby osôb žijúcich vo viacdenných domácnostiach (%)	2014	Eurostat

Zdroj: vlastné spracovanie

Na komparatívnu analýzu rodinných politík využijeme zhlukovú analýzu. Ide o klasifikačnú procedúru, ktorá zoskupuje príbuzné prípady do spoločných kategórií. Umožňuje identifikovať štruktúru dát na základe zvolených ukazovateľov, vytvárajúc kategórie, ktoré vykazujú vysokú mieru vnútornej homogenity a ktoré sa zároveň od seba navzájom odlišujú. K dispozícii je viacero možností, ako v takejto explorácii dát postupovať. Na účely tohto textu využijeme hierarchickú zhlukovú analýzu založenú na aglomeratívnom zhlukovaní. Spomedzi dostupných metód použijeme metódu priemernej väzby (between groups linkage), ktorá určuje vzdialenosť medzi zhlukmi ako priemer vzdialenosti pre všetky dvojice prípadov, keď jeden prípad je z jedného zhluku a druhý z druhého [16]. Za mieru podobnosti sme zvolili druhú mocninu euklidovskej vzdialenosti, ktorá zodpovedá povahe vstupných premenných [15].¹³

4.2. Empirické zistenia

Do zhlukovej analýzy sme zaradili 21 krajín. Rozhodujúcim kritériom bolo pokrytie zvolenými ukazovateľmi. Kombinácia dvoch zdrojov dát – databázy OECD a databázy Eurostatu – obmedzila počet krajín, ktoré mohli byť do analýzy zaradené. Na jednej strane hodnoty niektorých dôležitých ukazovateľov z databázy OECD neboli dostupné pre členské krajiny EÚ, ktoré sa stali jej súčasťou relatívne nedávno (Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko). Chýbajúce údaje OECD znemožnili zahrnutie aj Cypru, Litvy, Lotyšska a Malty. Na druhej strane niektoré krajiny OECD zasa neboli pokryté hodnotami indikátorov z Eurostatu. Medzi tieto krajiny patrili Spojené štáty americké, Kanada, Nový Zéland, Japonsko, Kórea či Turecko. Výsledkom týchto dvoch obmedzení je 21 štátov EÚ, pre ktoré sú k dispozícii údaje z oboch zdrojov.

¹³ Pred samotnou klastrovou analýzou sme preskúmali korelácie medzi skúmanými premennými. V korelačnej matici sa objavilo niekoľko silných korelácií. Najsilnejšia korelácia (Spearmanov koeficient $\rho = 0,854$) sa ukázala medzi výdavkami na služby pre rodiny a výdavkami na starostlivosť o deti a predškolské vzdelávanie. Indikuje to, že jeden z ukazovateľov možno vylúčiť. Vylúčenie jednej alebo druhej z klastrovej analýzy však vedie k rovnakým výsledkom, ako sú uvedené v texte.

Silné korelácie sa objavili aj medzi mierou zamestnanosti matiek s deťmi vo veku 0 – 2 roky a mierou zaškolenosti detí vo veku 0 – 2 roky ($\rho = 0,8$), medzi dĺžkou materskej dovolenky a zaškolenosťou detí vo veku 0 – 2 roky ($\rho = -0,67$), medzi dĺžkou materskej dovolenky a mierou zamestnanosti matiek s deťmi vo veku 0 – 2 roky ($\rho = -0,6$) i matiek s deťmi vo veku 3 – 5 rokov ($\rho = -0,59$), ako aj medzi výdavkami na starostlivosť a predškolské vzdelávanie a mierou zaškolenosti detí vo veku 0 – 2 roky ($\rho = 0,62$). V týchto prípadoch však ide podľa nás o náznaky kauzálneho pôsobenia a nie o indíciu, že tieto premenné merajú rovnakú skutočnosť alebo koncept. Preto sme tieto premenné využili v ďalšej analýze.

Tretím špecifickým prípadom je silná korelácia medzi mierou rizika príjmovej chudoby pre deti v predškolskom veku a mierou rizika príjmovej chudoby osôb z viacdenných domácností ($\rho = 0,87$). Napriek silnej korelácií obe premenné využívame v analýze, pretože hoci sa populácie, ktoré pokrývajú, môžu prekrývať, teoreticky ponúkajú odlišné vysvetlenia, a sú preto pre hodnotenie pozície krajín obe rovnako dôležité.

Týchto 21 krajín vykazuje vysokú variabilitu vo všetkých sledovaných súvislostiach. Viac pozornosti jej budeme venovať pri interpretácii výsledkov klasifikácie. Na tomto mieste spomenieme len niektoré aspekty variability. Podľa OECD najviac peňazí na finančné transfery pre rodiny (v pomere k HDP) dáva Luxembursko, Írsko a Veľká Británia. Podiel výdavkov tam v roku 2011 predstavoval viac ako 2,6 % HDP. Najnižšie výdavky na finančné transfery nájdeme v Španielsku, Taliansku a Holandsku, kde neprekročili 0,75 % HDP. K premiantom v oblasti podpory služieb patrí Dánsko a Švédsko, kde sa výdavky pohybovali nad úrovňou 2 % HDP. Na opačnom konci sa nachádza Slovensko (0,44 % HDP) a Česká republika (0,55 % HDP). Slovensko a Česká republika (spolu s Poľskom, Maďarskom a Veľkou Britániou) patria zároveň ku krajinám s najdlhšou materskou dovolenkou.¹⁴ A len zdanlivo paradoxne má Slovensko jednu z najdlhších rodičovských dovoleniek. Dĺžka materskej a rodičovskej dovolenky sama osebe nemusí mať veľkú vypovedaciu hodnotu. Celkový efekt závisí okrem iného aj od toho, aká úroveň príjmu je počas daného obdobia garantovaná. V prípade materskej dovolenky krajiny najčastejšie poskytujú poistné dávky, kde je priamo zakomponovaný vzťah medzi predchádzajúcim príjmom a úrovňou náhrady príjmu. Priemerná miera náhrady príjmu bola v roku 2011 najvyššia v Luxembursku, Rakúsku, Portugalsku, Slovinsku a Španielsku (od 80 do 100 % predchádzajúceho príjmu). Najnižšie percento predchádzajúcich príjmov sa v priemere vyplácalo v Írsku a Veľkej Británii (30 – 35 % predchádzajúcich príjmov). Náhrada príjmu počas rodičovskej dovolenky bola najvyššia v Slovinsku, Rakúsku a Švédsku. Nízke rodičovské príspevky mali v Belgicku a vo Francúzsku (15 – 20 % predchádzajúceho príjmu). Do kategórie krajín s nízkymi rodičovskými príspevkami patrí aj Slovensko (24 % predchádzajúceho príjmu). Z hľadiska zamestnanosti matiek detí v predškolskom veku je najlepšia situácia v krajinách ako Švédsko, Dánsko či Slovinsko, kde sa miera zamestnanosti aj v prípade veľmi malých detí pohybuje nad úrovňou 70 %. Najmenej priaznivú situáciu nájdeme v krajinách V4 – v Českej republike, Maďarsku a na Slovensku, kde zamestnanosť matiek s deťmi do troch rokov osciluje okolo 20 %.

Rozdiely medzi krajinami zahrnutými do analýzy sú teda výrazné (platí to aj pre zvyšné ukazovatele výsledkov, ako je miera rizika chudoby či miera participácie na predškolskej starostlivosti). Otázka, ktorá nás zaujíma, znie: či a ako sa kombinácia zvoleného súboru indikátorov premietne do vytvorenia kategórií vykazujúcich určitú mieru vnútornej homogenity.

Ako sme už uviedli, využijeme hierarchickú zhukovú analýzu s metódou priemernej väzby (between groups linkage) a druhou mocninou euklidovskej vzdialenosti. V rámci procedúry pracujeme so štandardizovanými hodnotami ukazovateľov, pretože ich pôvodné škály, na ktorých sú merané, sa líšia. Ako spôsob štandardizácie sme zvolili transformáciu hodnôt na z-skóre. Do analýzy vstupuje celkovo 15 premenných a 21 krajín.

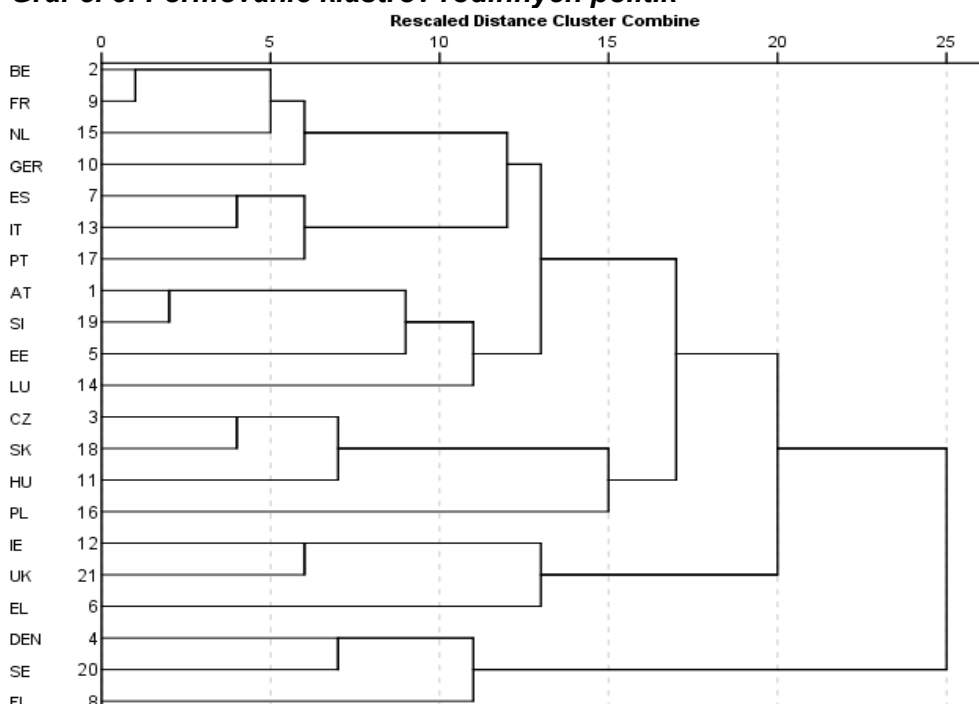
Výsledky analýzy znázorňuje nasledujúci graf č. 5 a tabuľka č. 3. Graf zobrazuje proces zhukovania krajín do vnútorne čoraz viac homogénnych skupín. Ukazuje, že v prvom kroku sa spojili dve krajiny, ktoré sú navzájom najviac podobné – Belgicko a Francúzsko. Horizontálne čiary od začiatku (nulového bodu na ľavej zvislej osi) po

¹⁴ Ide o platenú materskú dovolenku.

prvý bod spojenia – prvú zvislú čiaru¹⁵ – sú tu najkratšie. V druhom slede sa spojili Rakúsko a Slovinsko (horizontálne čiary siahajúce od počiatku po prvú vertikálnu čiaru sú o niečo dlhšie), v treťom kroku Španielsko a Taliansko, následne sa spojilo Slovensko a Česká republika. V piatom kroku došlo k zhľuku Belgicka a Holandska. A takto by sme mohli pokračovať ďalej. Cieľom však je len naznačiť proces, akým došlo k zhľuku do určitého počtu kategórií/modelov. To, kde proces homogenizácie zastavíme, závisí od našich požiadaviek, ktoré kladieme na vypovedaciu schopnosť hľadaných klastrov. Berúc do úvahy teoretické argumenty a výsledky predchádzajúcich klasifikácií rodinných politík, ktoré pracovali s obmedzeným počtom modelov, adekvátny počet by sa mohol pohybovať v rozmedzí od troch do piatich klastrov. Takýto rozsah riešení (modelov) sme preddefinovali pred spustením klastrovej analýzy v programe SPSS. Tieto riešenia opisuje tabuľka č. 3.

Graf č. 5: Formovanie klastrov rodinných politík

Poznámka: AT – Rakúsko, BE – Belgicko, CZ – Česká republika, DEN – Dánsko, EE – Estónsko, EL – Grécko, ES – Španielsko, FI – Fínsko, FR – Francúzsko, GER – Nemecko, HU – Maďarsko, IE – Írsko, LU – Luxembursko, NL – Holandsko, PL – Poľsko, PT – Portugalsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Veľká Británia.

Zdroj: vlastné spracovanie

V tabuľke č. 3 sú opísané tri situácie: rozdelenie krajín do troch, štyroch a piatich klastrov. Vo všetkých troch situáciách sme získali výsledky, ktoré sú heuristicky a teoreticky užitočné. Pozrime sa najprv na prípad, keď výsledkom zhľukovej analýzy sú tri modely. Väčšina krajín je tu zahrnutá do prvého klastra. Vzhľadom na vysoký počet krajín, ktoré sa v ňom nachádzajú, sa jeho charakter vyjasní až pri porovnaní prvého, druhého a tretieho klastra. Druhý klaster je jasne vyprofilovaný. Patria sem všetky tri škandinávské krajiny zaradené do analýzy (Dánsko, Fínsko, Švédsko). Tieto tri krajiny zostávajú spolu v jednom modeli aj pri rozšírení počtu riešení, čo jasne poukazuje na špecifické rysy ich rodinných politík. V treťom klasteri sú

¹⁵ Zvislé čiary indikujú vytvorenie klastra.

anglosaské krajiny (Veľká Británia, Írsko) a Grécko. Ide o krajiny, v ktorých má rodinná politika skôr reziduálne postavenie.

Hierarchická klastrová analýza môže viesť k identifikácii viacerých modelov. Ak sú štyri, situácia sa stáva prehľadnejšou. Z prvej skupiny sa oddeľujú krajiny strednej Európy (Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko) a vytvárajú spoločný, druhý klastor. Ukazuje sa, že postkomunistické krajiny majú spoločné črty rodinných politík, ktoré ich jasne oddeľujú od zvyšku členských krajín EÚ. Platí to aj pre škandinávské krajiny, ktoré naďalej predstavujú špecifický, vnútorne homogénny model. Liberálne krajiny a Grécko sa presunuli do štvrtého klastra. V prípade piatich modelov nastáva len jeden ďalší presun. Prvý, druhý a tretí model zostávajú nezmenené, avšak zo štvrtého modelu sa vydeľuje Poľsko, ktoré sa presúva do piateho klastra ako samostatný model rodinnej politiky.

Tabuľka č. 3: Členstvo krajín v klastroch podľa ich výsledného počtu

Krajina	3 klastre	4 klastre	5 klastrov
Rakúsko (AT)	1	1	1
Belgicko (BE)	1	1	1
Česká republika (CZ)	1	2	2
Dánsko (DEN)	2	3	3
Estónsko (EE)	1	1	1
Grécko (EL)	3	4	4
Španielsko (ES)	1	1	1
Fínsko (FI)	2	3	3
Francúzsko (FR)	1	1	1
Nemecko (GER)	1	1	1
Maďarsko (HU)	1	2	2
Írsko (IE)	3	4	4
Taliansko (IT)	1	1	1
Luxembursko (LU)	1	1	1
Holandsko (NL)	1	1	1
Poľsko (PL)	1	2	5
Portugalsko (PT)	1	1	1
Slovensko (SK)	1	2	2
Slovinsko (SI)	1	1	1
Švédsko (SE)	2	3	3
Veľká Británia (UK)	3	4	4

Poznámka: Čísla v políčkach tabuľky označujú, ku ktorému klastru krajina prináleží.

Zdroj: vlastné prepočty

Štvorklastrové a päťklastrové riešenia ponúkajú obraz pomerne vyprofilovaných modelov rodinných politík. Ukazuje sa, že väčšina krajín zostáva v rovnakom modeli aj pri zmene ich výsledného počtu. Poukazuje to na adekvátnosť a validitu zaradenia (pri zvolenom súbore indikátorov). To, že identifikované modely sa líšia v dôležitých znakoch, potvrdzujú aj priemerné hodnoty za zvolené indikátory. Prehľad niektorých z nich ponúka tabuľka č. 4. Zaradili sme do nej modely, ktoré vznikli pri štvorklastrovom riešení hierarchickej klastrovej analýzy. Potvrdilo sa, že krajiny strednej Európy predstavujú z hľadiska rodinnej politiky zameranej na rodiny s malými deťmi samostatnú kategóriu. Vyznačujú sa nízkou mierou participácie detí

do troch rokov na formálnej predškolskej starostlivosti, nízkou mierou zamestnanosti matiek, nižšími výdavkami na služby pre rodiny a vyššou mierou príjmovej chudoby detí v predškolskom veku. Ako vyhranený sa ukázal aj model rodinnej politiky škandinávskych krajín. Charakterizujú ho výrazne vyššie investície do služieb, vyššia miera zamestnanosti matiek, nižšia miera príjmovej chudoby detí a osôb žijúcich v domácnostiach so zraniteľnou štruktúrou. Bokom stoja aj krajiny, ktoré sa zvyčajne zaraďujú do tzv. anglosaského modelu – Veľká Británia a Írsko. V týchto štátoch sa kladie väčší dôraz na finančné transfery, ktoré však nie sú dostatočnou ochranou pred príjmovou chudobou, a to najmä v jednorodičovských domácnostiach. Grécko má s Veľkou Britániou a Írskom viaceré spoločné rysy, vďaka čomu je pevnou súčasťou „anglosaského“ klastra.

Súbor krajín, ktoré sme označili ako kontinentálny model, je pomerne heterogénny. Patria sem krajiny, ktoré sú jeho štandardnou súčasťou aj podľa iných komparatívnych analýz (Rakúsko, Belgicko, Holandsko, Nemecko, Francúzsko), ale aj nové členské štáty ako Estónsko či Slovinsko. Zároveň sem boli priradené aj krajiny južnej Európy. Vyznačujú sa totiž relatívne vysokou mierou zamestnanosti matiek veľmi malých detí, vyššou mierou zaškolenosti týchto detí a vyšším ohrozením detí a zraniteľných domácností s deťmi príjmovou chudobou. Na druhej strane krajiny južnej Európy majú nižšie výdavky na finančné transfery i služby a vyššiu mieru ohrozenia detí a domácností s deťmi príjmovou chudobou. Zvolený súbor indikátorov však neumožnil klasifikovať Portugalsko, Španielsko a Taliansko ako špecifický model rodinnej politiky.

Tabuľka č. 4: Modely rodinných politík a ich vybrané charakteristiky

Modely rodinných politík	Kontinentálny	Škandinávsky	Stredoeurópsky	Anglosaský (plus Grécko)
Krajiny podľa príslušnosti k modelom rodinných politík	AT, BE, EE, ES, FR, GER, IT, LU, NL, PT, SI	DEN, FI, SE	CZ, HU, PL, SK	EL, IE, UK
Charakteristiky				
Výdavky na finančné transfery pre rodiny (% HDP)	1,5 (0,7)	1,6 (0,07)	1,4 (0,6)	2,2 (1,0)
Výdavky na služby pre rodiny (% HDP)	0,8 (0,3)	2,1 (0,3)	0,7 (0,3)	0,89 (0,5)
Miera zamestnanosti matiek (15 – 64 rokov) s deťmi vo veku 0 – 2 roky (%)	60,2 (14,5)	67,4 (13,7)	25,1 (19,4)	56,2 (5,7)
Deti vo veku 0 – 2 roky v predškolskej starostlivosti (%)	35,2 (11,9)	52,7 (17,2)	7,8 (4,8)	23,3 (8,9)
Miera rizika príjmovej chudoby detí vo veku 0 – 5 rokov (%)	19,0 (4,7)	12,5 (2,9)	19,1 (5,8)	17,3 (4,8)
Miera rizika príjmovej chudoby osôb žijúcich v jednorodičovských domácnostiach (%)	34,9 (5,9)	22,5 (10,5)	31,6 (3,5)	30,3 (3,7)

dokončenie				
Modely rodinných politik	Kontinentálny	Škandinávsky	Stredoeurópsky	Anglosaský (plus Grécko)
Krajiny podľa príslušnosti k modelom rodinných politik	AT, BE, EE, ES, FR, GER, IT, LU, NL, PT, SI	DEN, FI, SE	CZ, HU, PL, SK	EL, IE, UK
Miera rizika príjmovej chudoby osôb žijúcich vo viacdetných domácnostiach (%)	26,0 (9,9)	13,8 (2,7)	30,3 (5,2)	27,6 (6,9)

Poznámka: V zátvorkách sú uvedené hodnoty štandardných odchýlok.

Zdroj: vlastné spracovanie

5. ZÁVER

Podľa Espinga-Andersena (4: 77) rodinná politika by nemala vychádzať z predpokladu, že občania sa správajú (vo vzťahu k zakladaniu rodiny a jej udržiavania) neadekvátne, a preto je potrebné vytvoriť nástroje, ktoré im umožnia nájsť správnu cestu. Mala by riešiť problémy, s ktorými sa občania musia vyrovnávať pri realizácii svojich preferencií a predstáv. Znamená to, že rodinná politika by sa mala zamerať predovšetkým na odstraňovanie prekážok pri realizácii rodičovstva. S tým súvisí celá škála otázok verejnej politiky od bývania cez služby až po podporu návratu na trh práce. Esping-Andersen upozorňuje ešte na jeden dôležitý cieľ rodinnej politiky [4: 77], a to riešenie nerovnosti v schopnosti rodičov investovať do svojich detí.

Dlhodobo sa ukazuje, že vyspelé krajiny sa líšia v tom, či tieto výzvy rozpoznávajú ako objekt rodinnej politiky, či vedú k nájsť adekvátne odpovede a v akej miere sú tieto odpovede efektívne. V článku sme sa zamerali na rodinnú politiku primárne orientovanú na rodiny s malými deťmi. Všeobecnejším rámcom bola schopnosť politiky zabezpečiť adekvátne sociálno-ekonomické podmienky pre rodiny s deťmi, ktorá bola operacionalizovaná cez schopnosť zabezpečiť súlad rodičovstva s materstvom, poskytnúť podporu rodičovstva prostredníctvom dávok a služieb a schopnosť eliminovať chudobu detí.

Výsledky klastrovej analýzy potvrdzujú zistenia starších výskumov, ktoré využívali iné zostavy indikátorov. Ukazuje sa, že pozícia Slovenska je pevne ukotvená v post-transformačnom kontexte postkomunistických krajín. Napriek určitým odlišnostiam (stredoeurópsky model nie je úplne homogénny), Slovensko má s Českou republikou, Poľskom a Maďarskom viac spoločných charakteristík než s inými krajinami. Keďže túto pozíciu nespochybnili ani predchádzajúce analýzy, možno hovoriť o pretrvávajúcom špecifickom modeli rodinnej politiky na Slovensku. Odvážnejšie by bolo tvrdenie o jeho inštitucionalizácii vzhľadom na to, že vývoj v rodinných politikách je v poslednom období veľmi dynamický. Difúzia príkladov dobrej praxe a presadzovanie progresívnych ideí medzinárodnými a nadnárodnými aktérmi už teraz prispievajú k tomu, že rodinné politiky (nielen stredoeurópskeho modelu) sa menia, obrazne povedané, priamo pred očami. Reč je o ideách rodovej rovnosti, zosúladovaní práce a rodinného života, zvyšovaní zamestnanosti matiek a participácie otcov na starostlivosti o deti či o dôraze na včasné intervencie do životných podmienok detí. V tomto kontexte výsledky analýzy predstavujú časovú

snímku odrážajúcu situáciu v rokoch 2011 – 2014. To, či takáto profilácia krajín bude pretrvávať naďalej, je už témou na ďalší výskum.

LITERATÚRA

- [1] ADEMA, W. – ALI, N. – THÉVENON, O.: Changes in Family Policies and Outcomes: Is there Convergence? OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No.157. Paris: OECD Publishing, 2014.
- [2] BAHLE, T.: Family policy patterns in the enlarged EU. In: ALBER, J. – FAHEY, T. – SARACENO, S. (eds.): Handbook of quality of life in the enlarged European Union. London: Routledge, 2008, pp. 100-125.
- [3] DALY, M.: Families versus State and Market. In: CASTLES, F. G. – LEIBFRIED, S. – LEWIS, J. – OBINGER, H. – PIERSON, CH. (eds.): The Oxford Handbook of the Welfare State. Oxford: Oxford University Press, 2010, pp. 39-152.
- [4] ESPING-ANDERSEN, G.: The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles. Cambridge: Polity Press, 2009. ISBN 9780745643168.
- [5] ESPING-ANDERSEN, G.: The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press, 1990. ISBN 0745606652.
- [6] European Commission: Use of childcare in the EU Member States and progress towards the Barcelona targets. Short Statistical Report No.1. Brussels: 2014a. ISBN 978927936715.
- [7] European Commission: Parents at work: men and women participating in the labour force. Short Statistical Report, No. 2. Brussels: 2014 b. ISBN 9789279361715.
- [8] GAUTHIER, A. H.: Family policies in industrialized countries: is there convergence? In: Population 57 (2), 2002, pp. 447-474.
- [9] GAUTHIER, A. H.: The Impact of the Economic Crisis on Family Policies in the European Union. Brussel: Paper prepared for the European Commission, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Brussels: 2010.
- [10] GAUTHIER, A. H.: The State and the Family: A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries. Oxford: Clarendon Press, 1996. ISBN 0-19-829499-9.
- [11] HAŠKOVÁ, H. – SAXONBERG, S. – MUDRÁK, J.: Péče o nejmenší: boření mýtů. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7419-114-5.
- [12] HERICH, J. – URBAN, J.: Vývojové tendencie ukazovateľov materských, základných a stredných škôl. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015.
- [13] HOBSON, B. – LEWIS, J. – SIIM, B. (eds.): Contested Concepts in Gender and Social Policies. Northampton: Edward Elgar, 2004. ISBN 978-1-84376-844-9.
- [14] KUIVALAINEN, S.: Production of Last Resort Support: A Comparison on Social Assistance Schemes in Europe with the Notion of Welfare Production and the Concept of Social Rights. LIS Working Paper, No. 397, 2005.
- [15] MAREŠ, P. – RABUŠIC, L. – SOUKUP, P.: Analýza sociálnovedných dat (nejen) v SPSS. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-6362-4.
- [16] ŘEZÁNKOVÁ, H.: Analýza dat z dotazníkových šetření. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-49-8.
- [17] SAINSBURY, D.: Gender, Equality and Welfare States. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. ISBN 97880521565790.
- [18] SARACENO, C.: Family Policies. Concepts, Goals and Instruments. Carlo Alberto Working Papers, No. 230, 2011.

- [19] THÉVENON, O.: Drivers of Female Labour Force Participation in the OECD. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 145. Paris: OECD Publishing, 2013.
- [20] THÉVENON, O.: Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. In: Population and Development Review 37 (1), 2011, pp. 57-87.
- [21] THÉVENON, O. – GAUTHIER, A. H.: Family policies in developed countries: a “fertility-booster” with side-effects. In: Community, Work and Family 14 (2), 2011, pp.197-216.

Štúdia bola vypracovaná v rámci riešenia projektu VEGA 1/0325/15 Životné šance sociálnych aktérov v kontexte spoločenského vývoja na Slovensku.

RESUME

Family policies in developed countries show a huge variability which results from different configurations of the state – market – family nexus. The aim of the paper is to look at the position of family policy in Slovakia from comparative perspective and to contribute to the ongoing discussions regarding family policy models in the EU. Attention is paid to the family policy focusing on children and childhood.

A cluster analysis is used for comparative analysis of family policies. It is a classification procedure, grouping similar cases into common categories. It enables the identification of data structures based on the selected indicators, establishing categories showing high level of inner homogeneity which however differ from each other. The selection of indicators that will be included in the analysis, was based on the differences between four dimensions of the family policy formation:

inputs, products, outputs and outcomes. These four dimensions do not refer to the content/factual content of family policy but its understanding as a process with certain stages.

Results of the cluster analysis confirm previous research findings using different sets of indicators. Slovakia seems to have firmly anchored position in the post-transformation context of post-communist countries. Despite the differences (the Central-European model is not completely homogeneous) Slovakia shares more characteristics with the Czech Republic, Poland, Hungary than with other countries. As this position was not questioned by previous analyses, this specific model of family policy in Slovakia might be regarded as persistent. It has been noted that the Scandinavian and Anglo-Saxon countries form specific family models too.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Mgr. Daniel Gerbery, PhD., prednáša na Katedre sociológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave a zaoberá sa aplikovaným sociálnym výskumom v Inštitúte pre výskum práce a rodiny. K jeho výskumným záujmom patria sociálne nerovnosti, chudoba a sociálne vylúčenie, komparatívna sociálna politika a kvantitatívne metódy v sociálnych vedách. Je autorom a spoluautorom publikácií *Kniha o chudobe. Spoločenské súvislosti a verejné politiky* (2007), *Inovatívne orientácie v sociálnej politike: Perspektíva sociálnej inklúzie* (2011), *Potrebujeme sociálny štát? Úvahy (nielen) o verejných politikách* (2013) a *Spoločnosť a ekonomika: sociologické perspektívy* (2015).

KONTAKT

Daniel.Gerbery@ivpr.gov.sk